

M a t e r e n i . . .

(Spisal Anton Stanov.)

Po ljubljanskih cerkvah je ravnokar odbila štiri popoludne. Tudi v starem, gimnazijskem poslopju je že odpel šolski zvonec. Po stopnicah je kmalu nato završalo bolj kakor po navadi — bila je ravno zadnja ura pred počitnicami. Dijaki so se vedrih in veselih obrazov drug za drugim ustavljali spodaj pred Vodnikovim spomenikom. Lep, visokovzrasel mladenič, Lipnikov Ivan, se je ravnokar obrnil nazaj proti vratom in z očmi iskal mej tovariši Klemenovega Janka, ki je že stopil iz gnječe predenj.

„No, ali greva?“

„Ne zameri, Janko!“ se je opravičeval oni. „Danes se ne peljeva skupaj domov, jaz grem raje peš; saj tako nimam daleč.“

„Kakor hočeš. Saj danes tako še prideš k meni, ne?“

„Če ne, pa ti k meni.“

Odhajajočemu Janku se je zdelo malo čudno, zakaj hoče Ivan danes peš domov; ni si mogel tolmačiti, zakaj je danes tako nekam otožen.

Predno je še Ivan odšel izpred gimnazije, je še stopil k tam stoječim sošolcem in se poslovil: „Vesele počitnice, tovariši!“ je dejal in jim zaporedoma segal v roke. „Dobro se zabavajte doma! — Da se vidimo zdravi in veseli! Do svidenja!“

In razšli so se na vse strani.

Po tržaški cesti je počasi stopal Lipnikov Ivan. Danes se mu ni kar nič mudilo domov, nič ga ni tako veselilo kakor prejšnja leta, ko je že komaj čakal dneva, da sta s Klemenovim Jankom vesela in zadovoljna zdrčala na ličnem koleslju po tržaški cesti proti domu. A danes je šel sredi ljubljanskega polja sam, skoro otožen in pobit. Popoldansko solnce mu je sijalo nasproti in veter mu je zanašal cestni prah v obraz . . . Nevoljen se je ozrl v stran proti opekarni, kjer so Lahi, rujavih in zgubanih obrazov, gnetli ilovico. — „S kakim veseljem“, si je mislil Ivan, „bodo šli ti domov! Saj jih doma pričakujejo žene, matere, bratje, sestre . . . Kdo — kdo pa mene želi domov? . . . Matere ni več . . .“

Ivan si je otrl solzo . . . stopil je naglo po cesti naprej.

Zraven ceste je šla železnična proga. Po nji je ravnokar prisopihal poštni vlak. Ko je privršal prav tik Ivana, so ga z vseh oken pozdravljali dijaki, mahali mu z robci in mu klicali: „Na zdar, Ivan! — Do svidenja!“ In že jih je vlak odnesel naprej.

Ivan je počasi stopal sredi njiv in travnikov. Povsod na okrog po njivah je že ugledal znane, domače ljudi. Prav tik ceste je oral Klemenov oče. Ko je prioral do konca njive, je ustavil, da bi malo duškal; naslonil se je na ročico pri plugu, iztrkal ob levi palec pepel iz pipe in tako pričakal Ivana, ki je prišel mimo.

„No, ali sedaj pa domov?“ ga je vprašal namesto pozdrava.

„Sedaj pa, oče.“

„Kaj pa našega še ne bo? Sem mislil, da se bodeta pripeljala skupaj.“

„O, gotovo pride tudi vaš kmalu za mano. Jaz sem šel raje peš, ker tako nimam daleč.“

„A tako? No, pa k nam kaj pridi, ko boš doma!“

„Bom.“

Ivan je nato odšel, oče pa je prijel za plug in pognal. Čudno se mu je zdelo, kaj da je Ivan danes tako redkobeseden. — „Sevé, sedaj mu je težko iti domov“, je mrmral Klemen za plugom. „Doma ni očeta, ni bratov, ni sester, razen najmlajše Minke. In sedaj še mati! — Pred dobrim mesecem smo mu jo zagreblji gori na Griču — Bog ji bodi milostljiv! Dobra žena je bila — to moram reči. Tudi z Ivanom sta se dobro umela. Res, škoda zanj, da jo je Bog tako naglo poklical k sebi. Kako jo bo še povsod pogrešal! Ko smo ji že svetili, je še povpraševala po njem... Na, sedaj je pa ne bo našel doma...“

Klemenu se je utrnila solza in mu zdrknila po zgubanem licu v razor.

Ivan je spotoma došel še več domačih, ki so ga vsi veselo pozdravljali in ga izpraševali o tem in onem. A tudi njim ni mogel prikriti svoje otožnosti.

Še nekaj korakov, in že je zavil s ceste na stransko pot. Raz prijaznega grička se je nanj ozrla mala, bela cerkvica. O, kako je vselej veselo pozdravil to domačo cerkev! Toda danes je vzbudila v njem žalostne spomine. Spomnil se je, da tu gori leži v grobu ona, katero je tolikrat s sestro Minko zagledal tu kje na njivi pri delu, ko je prihajal domov. Kolikokrat so potem vsi veseli šli domov! Zdelo se mu je, da tudi danes sliši njen glas zraven sebe. Skoro misliti si ni mogel, da že dober mesec trohni njeno truplo tu gori pri cerkvi...

V take misli zatopljen je stopil pred domačo hišo in hotel naglo vstopiti, toda vrata so bila zaklenjena. Segel je za zid v travo po ključ in naglo odprl, da so vrata ječe zaškripala. V hiši ni bilo žive duše nikjer. Ni ga bilo, da bi ga pozdravil, da bi mu segel v roko. Nevoljen je stopil po strmih stopnicah v svojo sobo. Tudi tu ni našel nikogar. Prijazna sobica se mu je danes zdela tako pusta, tako prazna. Sedel je k mizi na stol, kjer je navadno v počitnicah sedel in kaj čital. Včasih se je tu zaveroval v kako knjigo, da niti slišal ni, ko je mati stopila v sobo. Večkrat je obsedela na drugem stolu zraven njega, in tako sta kramljala o vsem mogočem. Toda sedaj je bil prazen ta stol, prav kakor bi bil nalašč samo za to tukaj, da ga spomni matere. Zdelo se mu je, kakor bi vsaka najmanjša stvarca po sobi glasno govorila, da matere ni več. — Tam v kotu je še stala visoko postлана postelja, kjer je izdihnila rajnica, tam je še zadnjič povpraševala po njem, pa ga ni bilo.

Otožen je obrnil Ivan pogled v stran in pogledal skozi okno proti Klemenu.

Tam se je Janko ravnokar pripeljal domov. Brž ko so slišali njegov mlajši bratje in sestre, da je voz pridrdral na dvorišče, so takoj od vseh strani pritekli na dvorišče in ga obsuli z vprašanji:

„Janko! Janko! Ali si kaj prinesel iz Ljubljane? Janko! Ali imaš kaj za nas?“ Za njimi je stopila na prag še mati. Janko je stopil k nji in ji segel v roko, molčé sta se pogledala iz očij v oči . . . in nato so vsi odšli v sobo.

Ivan je to gledal z okna svoje sobe. Inako se mu je storilo, ko se je spomnil, da je nekdam tudi njega čakal tak sprejem. Toda danes so ga sprejeli — žalostni spomini . . .

Neznosna otožnost se ga je lotila. Nič več ni mogel strpeti v sobi, vzela je klobuk in šel ven. Toda kam? Po kaj?

Proti večeru je prišel na Grič k pokopališču, da sam ni vedel, kdaj in kako je zašel tja gori.

„Ivan! Ivan!“ ga je klicala sestra Minka, ki je v cerkovnikovi gredici s tovarišicami trgala cvetlice. „Pa kako si danes možki, še slišati me nočeš!“

„O, kaj si ti tukaj!“ je dejal Ivan, ko jo je ugledal, da je tekla s polnimi rokami proti njemu.

„To te pa dolgo ni bilo domov, Ivan! Ti ne veš, kako je sedaj dolg čas doma! . . . No, sedaj boš vsaj ti nekaj časa doma, kaj ne? . . . Kam pa greš? Na pokopališče, ne?“

„Tja grem, da. — Kaj boš pa s tistimi cveticami v roki?“

„I, tja na pokopališče jih bom nesla. Še nekaj jih naberem in potlej tudi pridem za teboj.“

Ivan je naglo stopil po stezi proti pokopališču in tu naglo z očmi preletel napise po železnih križih. Oko se mu je ustavilo na najlepšem križu, kjer je bral skoro s strahom in trepetom te-le besede: „Tukaj počiva Ivana Lipnik . . .“ Naprej ni mogel . . . Stopil je bližje k grobu, stal nekaj časa kakor okamenel in srepol zrl na grob.

„Torej tu počivate, mati!“ se je naposled oddahnil globoko iz prsij in se zamislil — — —

Tu sèm naj vas torej pridem odslej pozdravit, kedar bom prišel domov! — S kakim vidnim veseljem ste me vselej sprejeli! Toda sedaj gnije tu v jami tisti veseli, smehljajoči obraz, tu notri trohni ono vroče srce, ki me je tako ljubilo . . . Ko sem se zadnjič poslavljaj od vas, kaj ste mi že takrat rekli? Dobro se še spominjam: zgodaj zjutraj je bilo. V sobi je še slabo brlela nočna lučica, le na pol je še obsevala vašo postelj. Ležali ste tam v kotu zaviti v mračno, tajinstveno senco, upadli in zdelani od dolge mučne bolezni. Ker je bil že zadnji čas, da sem se odpeljal v Ljubljano, sem stopil v ono poltemo, k postelji, da bi se poslovil. Komaj ste potegnili izpod odeje velo, suho roko, mi jo pomolili in mi rekli s slabim tresočim glasom: „Ivan! ko greš nazaj v mesto, nikar ne pozabi mojih najiskrenejših želj, ki jih imam do tebe, ne pozabi tam, kar v svoji materini ljubezni pričakujem od tebe! Ivan! Spomni se večkrat tudi mene . . . svoje bolne matere . . . in če se morda na tem svetu ne vidi . . . več . . . Ivan! . . . prosim, moli za-me . . .“

Solza je zaigrala Ivanu v očeh, ko se je spomnil tu ob materinem grobu zadnjih besedij, ki jih je še čul iz njenih ust. Nekam tesno mu je prihajalo v prsij, prijel se je za nje in se naslonil na križ. Po licih pa mu je polzela solza za solzo in kapala na materin grob . . .

V tem je Minka pritekla na pokopališče. Ko je ugledala Ivana s solznimi očmi, je hipoma obstala sredi pokopališča. Šele ko se ji je Ivan nasmehnil, si je upala bliže. Obesila je na križ mal venec, spleten iz zelenja in nekaj cvetlic, populila z groba plevel in mej tem izpraševala Ivana o vsem, kar ji je ravno prišlo v njeno glavico. — Solnce je ta čas že tonilo za bližnjimi gorami, po grobeh so se jele plaziti dolge sence križev. Polagoma se je zmračilo, postalo je mržeče. Minka je stiskala cvetlicam čašice skupaj, da bi jim tako mraz ne mogel do živega. — V zvoniku sredi pokopališča je tedaj nekaj završalo, veliki zvon se je zamajal in zapel večerno avemarijo. Ivan in Minka sta umolknila... njiju ustnice so se gibale v tihi molitvi... Ivanu se je zdelo, da vidi in sliši poleg sebe moliti mater, kakor nekdej, ko sta tako v večernem mraku skupno molila avemarijo. Mej molitvijo so mu zopet živo stopile v spomin zadnje materine besede... „Mati!“ se mu je skoro nehoté izvilo iz prsij. „Mati! izpolniti hočem vaše zadnje besede, izpolniti vse upe, ki ste jih v svoji materini ljubezni stavili v mene... Saj brez vas zame tu tako ni pravega domovja; kedar se snidem z vami, bom zopet — doma.“

In zvon je brnel dalje doli v mirni, tihi mrak.

Bogastvo in beda.

(Povest. — Spisal E. Lampe.)

(Konec.)

V.

Drugo jutro na vse zgodaj je bilo že prav živahno v tvornici. Delavci so se bili že zbrali od vseh strani in čakali zvonca, kateri jih je klical na skupno delo. Več dečkov je stalo v gneči na dvorišču in se šalilo; hoteli so porabiti prosti čas, zakaj mej delom je treba molčati.

„Kaj pa to? Gospod Stanič gre“, reče deček, ki je gledal proti vhodu.

„Saj res, kaj pa to poméni? Že dolgo ga ni bilo v tvornici“, pristavi drugi.

„Pa glejte, koga pelje“, oglasi se tretji. „Milček je, prevzetni Milček.“

„Bled je in objokane oči ima“, dé drugi, „to je čudno.“

„Še nikdar ni menda tako zgodaj vstal“, reče drug deček porogljivo, „morda mu je zaradi tega slabo.“

„Oblečen ni tako izborno, kakor drugekrati“, pristavi prvi.

Tu zazvoni k delu, in vsi gredó v tvornico.

Tudi Milčka pelje gospod Stanič za delavci. Tam so bili postavljeni velikanski stroji, ki so predli volno, a pri njih so stali delavci in jih ravnali. V tvornici se prede drugače, kakor doma pri kolovratu. Parna sila žene veli-